

TAUSTAMUISTIO HALLITUSOHJELMAN VALMISTELUA VARTEN
—
SAAMELAISTEN OIKEUDET HALLITUSOHJELMASSA

1. JOHDANTO

Tämän muistion tarkoituksena on tuoda taustatietoa keskeisistä saamelaisia koskevista asioista, joita tulisi käsitellä tulevassa hallitusohjelmassa ja joiden edistäminen tukisi Suomen kansainvälisten velvoitteiden toimeenpanoa ja Suomen pyrkimystä päästä YK:n turvallisuusneuvoston jäseneksi kaudelle 2012-2013. Saamelaiskäräjät on antanut keskeisille ministeriöille ja eduskuntapuolueille kannanoton hallitusohjelman valmistelua varten (25.8.2010; Dnro 386/D.a.2/2010). Tämä muistio täydentää kyseistä kannanottoa. Muistiossa esitetyt asiat tulisi ottaa huomioon sovittaessa tulevan hallituskauden keskeisistä hankkeista ja tavoitteista. Taustamuistiossa käsitellään pääasiassa saamelaisten oikeusaseman kehittämistä koskevia tavoitteita sekä arktiseen politiikkaan liittyviä kysymyksiä.

Vanhasen II hallituksen hallitusohjelmassa saamelaisten oikeusaseman osalta ohjelmassa ei ollut lainkaan tavoitteita, todettiin vain voimassa olevan lainsäädännön keskeiset velvoitteet.¹ Tulevassa hallitusohjelmassa tulee pyrkiä saamelaisten oikeusaseman aitoon kehittämiseen.

Perustuslain (731/1999) § 17 3 momentin mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Kulttuuriin luetaan kuuluvaksi saamelaisten perinteiset elinkeinot ja niiden modernit harjoittamisen muodot.² Saamelaisten perinteisiä elinkeinoja ovat poronhoito, kalastus, keräily, metsästys ja käsityö. Lain 121 §:n 4 momentin mukaan saamelaisilla on saamelaisten kotiseutualueella kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan kuin lailla säädetään. Saamelaisten kotiseutualueella tarkoitetaan Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kuntia ja Lapin paliskunnan aluetta Sodankylän kunnassa. Saamelaiskäräjälain (974/1995) § 5 mukaan saamelaiskäräjien tehtävänä on hoitaa saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria sekä heidän asemaansa alkuperäiskansana koskevat asiat. § 6:n mukaan saamelaiskäräjät edustaa saamelaisia tehtäviinsä kuuluvissa asioissa. Lain § 9 mukaan viranomaisen tulee neuvotella saamelaiskäräjien kanssa kaikista laajakantoisista ja merkittävistä toimenpiteistä, jotka voivat välittömästi ja erityisellä tavalla vaikuttaa saamelaisten asemaan alkuperäiskansana.

Saamen kielilain (1083/2003) § 3 mukaan saamen kielellä tarkoitetaan saamen kielilaisissa inarin-, koltan- tai pohjoissaamea. Kaikki saamen kielet ovat uhanalaisia, inarin- ja koltansaame ovat erittäin uhanalaisia kieliä. § 12 mukaan saamelaisella on oikeus käyttää viranomaisessa asioidessaan valintansa mukaan suomen tai saamen kieltä. § 14 mukaan viranomaisen on henkilöstöä rekrytoidessaan huolehdittava siitä, että sen henkilöstö kussakin virastossa tai muussa toimipaikassa pystyy palvelemaan asiakkaita myös saameksi. Viranomaisen on lisäksi koulutusta järjestämällä tai muilla toimenpiteillä huolehdittava siitä, että henkilöstöllä on viranomaisen tehtävien edellyttämä saamen kielen taito. § 24 mukaan viranomaisen tulee toiminnassaan oma-

---

1 Turvataan saamelaisten oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan perustuslaissa säädetyn kulttuuri-itsehallinnon pohjalta, s.20. Palvelurakenteiden uudistamisen yhteydessä turvataan palvelujen saatavuus suomen, ruotsin ja saamen kielellä, s.24. Sosiaali- ja terveystieteiden saanti taataan suomen ja ruotsin kielellä sekä pyritään turvaamaan sosiaali- ja terveys- palveluja myös saamenkielisinä, s.52.

² HE 309/1993 vp s. 65. YK:n ihmisoikeuskomitea on vahvistanut, että KP-sopimuksen 27 artiklan tarkoittama kulttuurin harjoittamisen suoja koskee saamelaisten perinteisiä elinkeinoja, mutta myös näiden ammattien moderneja muotoja (Ilmari Länsman et al. v. Suomen valtio, 1992

aloitteisesti huolehtia siitä, että saamen kielilain turvaamat kielelliset oikeudet toteutuvat käytännössä. Sen tulee osoittaa yleisölle palvelevansa myös saameksi.

Perustuslaissa säädetty saamen kieltä ja kulttuuria koskeva itsehallinto on tarkoitettu dynaamiseksi siten, että sitä kehitetään jatkuvasti saamelaisten itsemääräämisoikeutta lisäävään suuntaan (HE 248/1995 vp ja 190/1995 vp). Tarkoituksena on muodostaa kunnalliseen itsehallintoon rinnastettava asema. Itsehallinnon kehittyminen on kuitenkin jäänyt vuoden 1995 tasolle, jolloin siitä ensimmäisen kerran perustuslain tasoisena säädettiin.

Saamen kielilain toteutumista seuraa saamelaiskäräjät. Ensimmäisestä ja ainoasta selvityksessä saamen kielilain toteutumisesta vuosina 2004 – 2006³ ilmeni, että saamelaisalueen kuntien ja valtion yksiköiden virkamiehistä ja työntekijöistä saamea äidinkielenään puhui vain 7 % kaikista työntekijöistä, määrä oli vähentynyt vuodesta 2000 vajaat 2 %. Todellista muutosta kuntien ja valtion yksiköiden saamen kielen taitoisten henkilöiden määrässä ei ole tapahtunut. Saamen kielilaki ei ole lisännyt merkittävästi viranomaisten saamen kielen taitoa, joten saamelaisten kielelliset oikeudet eivät toteudu vielä saamen kielilain tarkoittamalla tavalla. Kielellisten oikeuksien toteutumisen kannalta tämä kehitys on huolestuttava.

Ympäristöministeriö asetti 18.6.2009 biologista monimuotoisuutta koskevan yleissopimuksen⁴ alkuperäiskansojen perinteistä tietoa käsittelevän artikla 8(j)⁵:n kansallisen asiantuntijaryhmän, jonka tehtävänä oli valmistella artiklan toimeenpanoa Suomessa. Työryhmän tavoitteena oli edistää työohjelman toimeenpanoa Suomessa eri ministeriöiden ja sidosryhmien yhteistyöllä sekä antaa osaltaan suosituksia yleissopimuksen soveltamiseksi ja toteuttamiseksi Suomessa. Työryhmän loppuraportti toimenpide-esityksineen ja suosituksineen luovutetaan ympäristöministeriölle ja biodiversiteettityöryhmälle⁶ 7.6.2011. Toimenpiteiden toteuttaminen on uuden hallituksen vastuulla.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on asettanut 1.10.2010 työ- ja ohjausryhmän valmistelemaan saamen kielten elvyttämisohjelmaa. Työryhmän tulee saada esitys kielenelvyttämisohjelmaksi valmiiksi vuoden 2011 loppuun mennessä. Työryhmän tehtävänä on: 1) arvioida kaikkien kolmen Suomen alueella puhutun saamen kielen tilannetta ja tilanteen parantamiseksi tehtyjä toimenpiteitä ja 2) arviointiin perustuen laatia ehdotus kokonaisvaltaiseksi ja pitkäjänteiseksi saamen kielen elvyttämisohjelmaksi.

Tulevalla hallituskaudella uudistetaan kansallinen kestävä kehityksen strategia ja kansallinen biodiversiteettistrategia ja –toimintaohjelma. Kummankin asiakokonaisuuden toimeenpanoa on vaikeuttanut resurssien ja sitoutumisen puute. Strategioiden toimeenpano on jäänyt vähäiseksi saamelaisia koskevien tavoitteiden osalta.

---

³ Saamen kielilain toteutuminen vuosina 2004-2006, Saamen kielineuvosto/Klemetti Näkkäljärvi. 2007.

www.samediggi.fi/selvitykset

⁴ SopS 78/1994.

⁵ Sopimusosapuolien tulee kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti kunnioittaa, suojella ja ylläpitää biologisen monimuotoisuuden suojelun ja kestävä käytön kannalta merkittävää alkuperäiskansojen ja perinteisen elämänmuodon omaavien paikallisyhteisöjen tietämystä, innovaatioita ja käytäntöjä, sekä edistää ja laajentaa niiden soveltamista tämän tietämyksen, innovaatioiden ja käytäntöjen omistajien luvalla ja myötävaikutuksella sekä rohkaista tämän tietämyksen, innovaatioiden ja käytäntöjen käytöstä saatujen hyötyjen tasapuolista jakamista.

⁶ Suomen luonnon monimuotoisuuden suojelun ja kestävä käytön kansallisen strategian ja toimintaohjelman toteutusta ja seuranta edistävä työryhmä.

Hallitusneuvotteluissa voi tulla esille myös esitys ilmastolain laatimisesta. Alkuperäiskansayhteisö tukee lämpimästi ilmastolain laatimista. Saamelainen parlamentaarinen Neuvosto on hyväksynyt ilmastopoliittisen strategian, mikä löytyy tämän muistion liitteistä. Myös YK:n alkuperäiskansaraporttija James Anaya, joka on luovuttanut raportin saamelaisten asemasta Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa YK:n ihmisoikeuskomitealle 12.1.2011 suosittaa valtioita tekemään toimia yhdessä saamelaiskäräjien kanssa, jotka ehkäisevät ilmastonmuutoksen kielteisiä vaikutuksia saamelaiskulttuurille.⁷

Euroopan Neuvoston vähemmistöpuitekomitea on kiinnittänyt huomiota siihen, että hallinnolliset uudistukset eivät saa heikentää kansalaisten kielellisiä oikeuksia.⁸ ***Hallitusohjelman tavoitteeksi tulee asettaa, että hallinnolliset uudistukset eivät saa heikentää kansalaisten kielellisiä oikeuksia.***

Vuonna 2005 luovutettiin esitys pohjoismaiseksi saamelaissopimukseksi. Pohjoismaisen saamelaissopimuksen jatkoneuvottelut ovat alkaneet vuoden 2011 alussa ja ne saatetaan loppuun viiden vuoden kuluessa. Sopimuksen tarkoitus on harmonisoida saamelaisia koskevaa lainsäädäntöä Suomessa, Norjassa ja Ruotsissa

2. KÄRKITAVOITTEET

2.1. Saamelaisten oikeusaseman ja itsemäärämisoikeuden turvaaminen ja kehittäminen kansallisessa lainsäädännössä Suomen kansainvälisten velvoitteiden mukaisesti

2.2. Perinteisten saamelaislinkeinojen aseman kehittäminen ja selvityksen laatiminen saamelaislinkeinojen tilanteesta

2.3. Saamen kielen elvyttämishojelman toteuttaminen ja resursointi

2.4. Saamelaisen kulttuuri-itsehallinnon turvaaminen resursoinnilla

2.5. Saamelaisen perinteisen tiedon turvaaminen

---

⁷ A/HRC/18/XX/Add.Y. Suositus 85. The Nordic States, in consultation with the Sami parliaments, should consolidate measures to address the adverse effects of climate change on the Sami people. At the same time, they should ensure that measures to promote renewable energy sources, such as wind farms, do not themselves adversely affect Sami livelihoods.

⁸ ACFC/OP/III(2010)007; Suositus 174. The Advisory Committee urges the Finnish authorities to ensure that the linguistic rights of its citizens are duly taken into account when planning and implementing administrative as well as local government reforms, which is also a constitutional obligation under Section 122 of the Finnish Constitution. Given the overall decrease in access to public services in Swedish, particular attention must be paid to avoid any measures that could further weaken the availability of services in the Swedish language.

Suositus 175. Equally, the Advisory Committee urges the Finnish authorities to ensure that the linguistic rights of the Sami are fully taken into account when devising changes to the administration system in northern Finland.

3. TAVOTTEIDEN TARKEMPI KUVAUS JA PERUSTELUT

3.1. Saamelaisten oikeusaseman ja itsemäärämisoikeuden turvaaminen ja kehittäminen kansallisessa lainsäädännössä Suomen kansainvälisten velvoitteiden mukaisesti

Saamelaisille on turvattu perustuslaissa kulttuurinen itsehallinto, joka koskee saamelaisten kotiseutualueella saamen kieltä ja kulttuuria. Aitoa itsenäistä päätösvaltaa saamelaiskäräjillä on ainoastaan erittäin rajatusti koskien vain ja ainoastaan eräiden määrärahojen jakamista⁹. Saamelaiskäräjien pääasialliset toimintamuodot ovat neuvottelut, lausunnot ja aloitteet. Saamelaisten nykyinen itsemäärämisoikeus rajautuu yhteisen mielipiteen esittämiseen ja saamelaisten yhteiseen edustukseen saamelaiskäräjien kautta.¹⁰ Saamelaisten itsemäärämisoikeus kansana ei toteudu, koska saamelaisten itsehallinto on rajattu koskemaan vain kieltä ja kulttuuria. Itsehallintoon eivät kuulu saamelaiselinkeinojen turvaaminen, vaikka saamelaiselinkeinot nauttivat Suomen perustuslain suojaa osana saamelaiskulttuuria.

Suomi on saanut lukuisia suosituksia ja kehotuksia parantaa saamelaisten itsemäärämisoikeutta ja ratifioida ILO 169-sopimus.¹¹ Oikeusministeriö on omassa tulevaisuuskatsauksessaan

---

⁹ Saamelaiskäräjien erillismäärärahat:

Saamelainen kulttuurimääräraha saamelaisjärjestöjen ja saamelaiskulttuurin tukemiseen, 205 000 euroa vuosittain.

Saamelainen oppimateriaalimääräraha saamenkielisen oppimateriaalin tuottamiseen, 258 000 euroa vuosittain.

Valtionavustus saamenkielisten sosiaali- ja terveystalvelujen turvaamiseen, 600 000 euroa vuosittain.

¹⁰ Laki saamelaiskäräjistä, §5, §6 ja §9.

¹¹ YK:n alkuperäiskansaraporttoija, suositus 72. The Special Rapporteur commends Norway for being the first State to ratify International Labour Organisation Convention No. 169 on Indigenous and Tribal Peoples in Independent Countries. He urges Finland to complete steps to ratify that instrument and urges Sweden to consider ratification, in consultation with Sami people.

Suositus 75. The Special Rapporteur recommends that the Nordic States continue and enhance their efforts to implement the right of the Sami people to self-determination and to more genuinely influence decision-making in areas of concern to them. This end may to some extent be achieved through more effective consultation arrangements that seek to ensure that decisions directly affecting the Sami are not taken without their free, prior and informed consent. Additionally, in consultation with the Sami parliaments, the States should consider delimiting certain areas within which the Sami parliaments can act as primary or sole decision-makers, particularly in relation to concerns that affect Sami people in particular, including issues related to Sami lands, languages, traditional livelihoods and cultures.

Euroopan neuvoston vähemmistöpuitekomitea, suositus 56. The Advisory Committee notes with deep concern that the continued stalemate and the subsequent hardening of positions on both sides remain harmful to inter-ethnic relations in Northern Lapland and consequently affect negatively the implementation of relevant provisions of the Framework Convention. It urges the Finnish authorities to unblock the current situation as a matter of the highest priority and re-establish a constructive dialogue with the Sami Parliament in order to find a solution to the legal uncertainty over land rights in the Sami Homeland without delay.

Suositus 57. The Advisory Committee further encourages the Finnish authorities to consider seriously the possible ratification of ILO Convention 169 in close consultation with all actors concerned and refocus their attention on the ongoing process preparing the ratification.

TSS-komitea, suositus nro 20 Komitea kehottaa Suomen valtiota - neuvotellen asiasta tiiviisti kaikkien osapuolten kanssa, saamelaiskäräjät mukaan lukien - löytämään asianmukaisen ratkaisun kysymykseen maanomistuksesta ja -käytöstä saamelaisten kotiseutualueella sekä ratifioimaan pikaisesti itsenäisten maiden alkuperäis- ja heimokansoja koskevan ILO:n yleissopimuksen N:o 169.

YK:n ihmisoikeuskomitea on suosittanut (CCPR/C/SR/2239) Suomea selvittämään miten KP sopimuksen I artikla toteutuu Suomessa saamelaisten osalta. Artiklan mukaan jokaisella kansalla on itsemäärämisoikeus. Komitea on huolissaan että Suomi ei ole pystynyt ratkaisemaan saamelaisten maaoikeuksia ja turvaamaan saamelaiselinkeinojen, erityisesti poronhoidon asemaa. Komitea suosittaa, että Suomi ryhtyy päättäväisiin toimiin maaoikeuskysymyksen ratkaisemiseksi. Ratkaisun tulee säilyttää saamelaista identiteettiä KP-sopimuksen artiklan 27 edellyttämällä tavalla. Suomen tulee pidättäytyä kaikista toimista, jotka voisivat vaikuttaa kielteisesti maanoikeuskysymyksen ratkaisuun.

hallitusohjelman valmistelua varten esittänyt ILO 169-sopimuksen ratifiointia ja alkuperäiskansaoikeuksia vahvistavan lainsäädännön laatimista.¹² Vuonna 2006 hakiessaan jäseneksi YK:n ihmisoikeusneuvostoon Suomi ilmoitti, että esitys ILO-sopimuksen ratifiointiesteiden poistamiseksi oli tarkoitus jättää eduskunnalle vielä saman vuoden loppuun mennessä. Suomi hyväksyttiin neuvoston jäseneksi, mutta oikeusministeriössä valmisteltua esitystä ei ole annettu eduskunnalle. Myös Tasavallan Presidentti on monasti vedonnut eduskuntaan ja valtioneuvostoon, jotta ne aloittaisivat toimet ILO 169-sopimuksen ratifioimiseksi.¹³

Saamelaiskäräjät on käsitellyt yleiskokouksessaan vuonna 2008 ILO 169-sopimuksen ratifiointia ja hyväksynyt lähtökohdat ILO-sopimuksen ratifioimiselle Suomessa.¹⁴ Suomea on kehoitettu myös aloittamaan pohjoismaisen saamelaisopimuksen hyväksymisprosessi.¹⁵

Saamelaisen alkuperäiskansakulttuurin turvaamisen tulee olla Suomen valtion toiminnan yksi painopistealue. Saamelaiskulttuurin turvaaminen tulisi nähdä kokonaisuutena, jossa edellisen hallituskauden valmistelussa mukana olleet elementit tulisi yhdistää kokonaisuvaltaiseksi Suomen

---

Euroopan parlamentti: European Parliament resolution of 20 January 2011 on a sustainable EU policy for the High North (2009/2214(INI)):

4. Notes the special position and recognises the rights of the indigenous peoples of the Arctic and points in particular to the legal and political situation of the indigenous peoples in the Arctic States and in their representation in the Arctic Council; calls for greater involvement of indigenous people in policy-making; stresses the need to adopt special measures to safeguard the culture, language and land rights of indigenous peoples in the way defined in ILO Convention 169; calls for a regular dialogue between the indigenous peoples' representatives and the EU institutions and further calls on the EU to take into account the special needs of sparsely populated peripheral areas in terms of regional development, livelihoods and education; underlines the importance of supporting activities promoting the culture, language and customs of indigenous peoples;

¹² S.16, toiminta ja hallinto 70/2010.

¹³ Esim. Tasavallan Presidentti Tarja Halosen puhe 1.10.2009 perus- ja ihmisoikeusfoorumissa sekä Tasavallan Presidentti puhe XVI presidenttifoorumissa 23.11.2010.

¹⁴ 1) ILO 169-sopimuksen artikloista, käsitteistä ja sanamuodoista ei kehitetä omia, ILO-sopimuksesta ja sen ratifiointiedellytyksistä poikkeavia tulkintoja.

2) Aikaisemmin saavutettuihin yksityisiin, kiinteistörekisteriin merkittyihin oikeuksiin ei puututa.

3) ILO 169-sopimuksen ratifiointi ei saa heikentää saamelaisten perustuslaillista asemaa Suomen ainoana alkuperäiskansana

4) ILO 169-sopimuksen 14. artiklan sanamuoto edellyttää maanomistusoikeuksien vahvistamista yhteisöille eli ryhmille (ei yksityisille oikeussubjekteille). Saamelaiskäräjien näkökulmasta maanomistuksen ja hallinnan on toteuduttava ILO 169-sopimuksen mukaisesti siten, että oikeus maahan ja veteen vahvistetaan saamelaisille Suomen alkuperäiskansana. Maaomikeuksien vahvistamisessa tulee huomioida eri saamelaiskulttuurit, heidän kulttuurinsa ja luonnonvarojen käyttö sekä elinkeinot. On huomioitava, että eri saamelaiskulttuurit elävät erilaisissa luonnonolosuhteissa, jotka asettavat omat vaatimuksensa sekä kyseiselle saamelaiskulttuurille että ILO 169-sopimuksen ratifioinnille

5) ILO 169-sopimuksen ratifioinnin valmistelutyön ja sopimuksen hyväksyminen tapahtuu Suomen saamelaiskäräjien ja Suomen valtion välillä. Tätä työnjakoa on edellyttänyt mm. YK:n ihmisoikeuskomitea vuonna 2004: asia on ratkaistava saamelaisten ja Suomen valtion välillä.

(6) ILO 169-sopimuksen ratifiointiedellytysten valmistelussa huomioidaan keskeiset saamelaisten oikeuksiin ja Suomen aluehallintoon vaikuttavat hankkeet, Perustuslain uudistamishanke ja aluehallinnon uudistamis- ja kehittämishanke.) 6 kohta on nyt rauennut.

¹⁵ YK:n alkuperäiskansaraporttoija, suositus 74. The Special Rapporteur notes the important work that has already been done toward the adoption of a Nordic Sami Convention. He welcomes the commitment on the part of the Nordic States and the Sami parliaments to recommence negotiations in 2011 toward adoption of the Convention. The Special Rapporteur calls upon the States to ensure that the framework for these negotiations allows the Sami parliaments to participate as equal parties.

Vähemmistöpuitekomitea, suositus 178: 178. The Advisory Committee encourages the Finnish authorities to continue their engagement in the process of regional co-operation and further support the adoption of a Nordic Sami Convention which provides a common definition for the Sami people and effective guarantees for their protection as an indigenous people.

alkuperäiskansakulttuurin, saamelaisten, oikeuksien turvaamisen sääntelystä. Suomessa saamelaisen kulttuurin suojaamiseksi olisi aikaansaattava ns. kansallinen puitelaki, jolla taattaisiin saamelaiselle kulttuurimuodolle vähimmäissuojan taso tai vaihtoehtoisesti ilmaistuna saamelaiskulttuurin heikentämisen suoja. Kansallisessa puitelaissa tulisi ottaa säännös saamelaisten oikeuksien huomioimisesta kaikissa laajakantoisissa ja merkittävässä toimenpiteissä, jotka voivat välittömästi ja erityisellä tavalla vaikuttaa saamelaisten asemaan alkuperäiskansana ja jotka koskevat saamelaisten kotiseutualuetta.

Saamelaisen kulttuuri-itsehallinnon dynaaminen kehitys ja saamelaisten oikeusaseman kehittyminen Suomen kansainvälisiä velvoitteita vastaavaksi tulee ratkaistavaksi osaltaan myös pohjoismaisen saamelaissopimuksen jatkoneuvotteluissa. Pohjoismaisen saamelaissopimusluonnos sisältää samanlaisia velvoitteita kuin esim. ILO 169-sopimus ja YK:n alkuperäiskansajulistus. Käynnistyneet saamelaissopimusneuvottelut tulee toteuttaa viidessä vuodessa ja neuvottelujen tulee mahdollistaa suotuisa lainsäädännöllinen kehitys, joka koskee saamelaisten maa- ja vesioikeuksia, oikeuksia luonnonrikkauksiin sekä saamelaisten itsemääräämisoikeutta.

Tavoitteeksi tulee asettaa ILO 169-ratifiointi, joka tulisi mahdolliseksi osaltaan myös pohjoismaisen saamelaissopimuksen hyväksymisprosessin avulla. Pohjoismaisen saamelaissopimuksen ja ILO 169-sopimuksen ratifiointi edellyttää Suomen kansallisen lainsäädännön harmonisointia ja saamelaisten oikeuksien puitelakia. Puitelaki on tehokkaampi ja lainsäädäntöteknisesti tehokkaampi tapa edetä asiassa. Edellisellä hallituskaudella hyväksyttiin uudistettu vesilaki ja kaivoslaki, jotka parantavat saamelaisten oikeusasemaa. Vesilain linjaus siitä, että vesitalous ei saa aiheuttaa vähäistä suurempaa haittaa saamelaiskulttuurille on tärkeä, ja se tulisi huomioida saamelaiskulttuuria koskevissa lainsäädäntöhankkeissa.¹⁶

Saamelaisten itsemääräämisoikeuden kehittäminen edellyttää saamelaiskäräjälain § 9 mukaisen neuvotteluelvoitteen tarkentamista. Asiaan on kiinnittänyt huomiota myös EN vähemmistöpuitekomitea.¹⁷ Viranomaisten tulee lain mukaan neuvotella saamelaiskäräjien kanssa merkittävistä saamelaiskulttuuria koskevista hankkeista. Neuvotteluelvoitteen täyttämiseen riittää pelkästään tilaisuuden varaaminen neuvotteluille.

---

¹⁶ Kaivoslaki: 50 § *Luvan myöntämisen esteet saamelaisten kotiseutualueella, kolttalaueella ja erityisellä poronhoitoalueella*

Malminetsintä lupaa, kaivos lupaa ja kullanhuuhdontalupaa ei saa myöntää, jos luvan mukainen toiminta:

- 1) yksin tai yhdessä muiden vastaavien lupien tai alueiden muiden käyttömuotojen kanssa heikentäisi saamelaisten kotiseutualueella olennaisia edellytyksiä harjoittaa perinteisiä saamelaiselinkeinoja taikka muutoin ylläpitää ja kehittää saamelaiskulttuuria;
- 2) heikentäisi olennaisesti kolttien elinolosuhteita ja mahdollisuuksia harjoittaa elinkeinoja kolttalaueella;
- 3) aiheuttaisi erityisellä poronhoitoalueella huomattavaa haittaa poronhoidolle.

Vesilaki, luvun 2 pykälä 8. Pykälän mukaan saamelaisten kotiseutualueelle sijoittuva tai vaikutuksiltaan sinne ulottuva vesitaloushanke on toteutettava siten, että se ei vähäistä suuremmassa määrin heikennä saamelaisten mahdollisuuksia käyttää heille alkuperäiskansana kuuluvia oikeuksia ylläpitää ja kehittää kulttuuriaan sekä harjoittaa perinteisiä elinkeinojaan.

¹⁷ Suositus 161. The Advisory Committee strongly recommends that the Finnish authorities establish a special governmental structure as a focal point for all issues related to the Sami people (to ensure that the Sami Parliament has one clear partner in dialogue with the vested authority and interest to share all relevant information and promote constructive communication and negotiation on all issues of concern.

Suositus 162. The Advisory Committee reiterates its recommendation to the Finnish authorities to provide clarification as to what the 'negotiation obligation' provided for in Section 9 of the Act of the Sami Parliament entails and to ensure that their negotiations with the Sami Parliament go beyond mere consultation and afford the Sami Parliament the real possibility to influence the outcome on important issues concerning the Sami population in Finland.

Hallitusohjelmaan tulisi asettaa seuraavat tavoitteet:

Ilo 169-sopimuksen ratifiointi ja pohjoismaisen saamelaisopimuksen hyväksyminen jatkoneuvottelujen esityksen perusteella yhteistyössä saamelaiskäräjien kanssa sekä kansallisen saamelaisia koskevan lainsäädännön, erityisesti maankäyttöä ja sen ohjausta koskevan lainsäädännön, harmonisointi puitelilla kansainvälisten velvoitteiden mukaisesti sekä toimintojen asianmukainen resursointi.

3.2. Perinteisten saamelaiselinkeinojen aseman kehittäminen ja selvityksen laatiminen saamelaiselinkeinojen tilanteesta

Saamelaiselinkeinoista ainoastaan poronhoito ja käsityöt ovat yksistään kannattavia elinkeinoja. Muut perinteiset saamelaiselinkeinot ovat nykyisin sivuelinkeinoja (kuten kalastus, keräily, metsästys). Saamelaisten perinteisten elinkeinojen liitännäiselinkeinot, kuten poronhoitoon ja kalastukseen liittyvä matkailu- ja jalostustoiminta tukee saamelaisten perinteisten elinkeinojen säilymistä ja parantaa elinkeinojen kannattavuutta. Saamelaisten kotiseutualueella on 13 paliskuntaa ja 1254 poronomistajaa, mikä on noin 27 % koko Suomen poronomistajista. Eloporoja on noin 40 % (78 307) koko Suomen eloporoista ja vajaa 80 % Lapin eloporoista.¹⁸ Suurin osa paliskuntien osakkaista on saamelaisia. Ammattimaisesti poronhoitoa harjoittavien keski-ikä on jatkuvasti nousussa (nykyisin noin 47 vuotta) ja samalla poronhoitajien kokonaismäärä on laskussa. Kalastusta ja metsästystä harjoittavista saamelaisista ei ole tilastoja. Saamen käsityön harjoittajista ei ole olemassa myöskään tilastoja. Tarkin tieto on Sámi Duodji-yhdistyksen jäsenmäärä. Yhdistyksessä on jäseniä noin 300 ja jäseneksi haluavan tulee osoittaa olevansa taitava saamen käsityöntekijä.

Saamelaiskäräjät on tehnyt aloitteen selvityksen laatimiseksi saamelaiselinkeinojen tilanteesta.¹⁹ Edellisen kerran saamelaiselinkeinojen tilannetta selvitettiin vuonna 1991 pohjoismaisen saamelaisinstituutin toimesta. Tieto saamelaiselinkeinojen tilanteesta on vanhentunutta eikä ajantasaista tilastotietoa ole olemassa. ***Hallitusohjelmassa asetetaan tavoitteeksi selvityksen laatiminen saamelaiselinkeinojen tilanteesta saamelaisen kulttuuri-itsehallinnon pohjalta.***²⁰

YK:n alkuperäiskansaraportoiija on erityisen huolissaan saamelaisporonhoidon asemasta Suomessa ja kehottaa Suomea turvaamaan saamelaisporonhoidon säilymistä.²¹ Myös taloudellisia, sosiaalisia

¹⁸ Tiedot poronhoitovuodelta 2009/2010. Lähde: Paliskuntain yhdistys.

¹⁹ Dnro 385/D.a.1/2010. Rahoitusta ei ole myönnetty. Saamelaiskäräjien yleiskokous on hyväksyessään kertomuksen toiminnastaan vuodelta 2010 vedonnut eduskuntaan seuraavasti: Saamelaiskäräjät on tehnyt aloitteen eri ministeriöille selvityksen laatimiseksi saamelaiselinkeinojen tilanteesta ja tukirakenteesta. Ministeriöt eivät ole myöntäneet saamelaiskäräjille rahoitusta selvityksen laatimiseen. Saamelaiskäräjät vetoaa eduskuntaa myöntämään selvityksen laatimiselle riittävät resurssit. Selvitystä käytettäisiin perustana saamelaiselinkeinojen tuki-, rahoitus- ja hallintojärjestelmän kehittämisessä ja monipuolistamisessa. Valtioneuvoston piirissä tulisi ryhtyä porotalouden ja luontaiselinkeinojen rahoituslain sekä poronhoitolain kokonaisuudistukseen siten, että saamelaisten kulttuurinen ja oikeudellinen erityisasema otetaan asianmukaisesti huomioon ja että kyseinen erityislainsäädäntö suojaisi nimenomaisesti saamelaista poronhoitoa alkuperäiskansalle perustuslainsuojan toteutumisen varmistamiseksi (Dnro 165/D.a.2/2011).

²⁰ Saamelaiskäräjät on arvioinut, että selvityksen laatiminen edellyttäisi noin 200 000 euron rahoitusta.

²¹ Suositus 83. Finland should step up its effort to clarify and legally protect Sami rights to land and resources. In particular, Finland should ensure special protections for Sami reindeer husbandry, given the centrality of this means of livelihood to the culture and heritage of the Sami people.

Suositus 86. The Nordic States should endeavor to maintain the predator populations in the reindeer herding areas at levels that reindeer herding communities can withstand, and they should fully compensate the reindeer herders for

ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan yleissopimuksen toteutumista käsittelevä komitea on suosittanut Suomea turvaamaan saamelaisporonhoidon aseman.²² Suomen ja Ruotsin hyväksymään vuonna 1994 solmitussa EU-liittymissopimuksen lisäpöytäkirjassa n:o 3, todetaan, että saamelaisille voidaan myöntää yksinoikeuksia poronhoidon harjoittamiseen perinteisillä saamelaisalueilla (1 artikla). Lisäpöytäkirja n:o 3 voidaan laajentaa koskemaan muitakin perinteisiin saamelaiselinkeinoihin liittyviä saamelaisten yksinoikeuksia niiden vastaisen kehityksen huomioon ottamiseksi. Euroopan Neuvosto voi yksimielisesti komission ehdotuksesta sekä Euroopan parlamenttia ja alueiden komiteaa kuultuaan tehdä tarvittavat muutokset pöytäkirjaan (2 artikla). Saamelaispöytäkirja on otettu sellaisenaan 1.12.2009 voimaantulleeseen Lissabonin sopimukseen osana Ruotsin, Suomen ja Itävallan sopimusasiakirjoja.

Saamelaiselinkeinoja ohjaavat erityislait, kuten poronhoitolaki, uudistettavana oleva kalastuslaki, porotalouden ja luontaiselinkeinojen rahoituslaki, metsästyslaki yms. Ne eivät erikseen tunnusta saamelaiselinkeinojen asemaa. Saamelaiselinkeinojen suoja määräytyy pitkälti kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen (KP-sopimus) artiklan 27 kautta ja siihen liittyvän YK:n ihmisoikeuskomitean yksilövalitusten ratkaisukäytännön ja suosituksien kautta.²³ Sopimuksen täytäntöönpanoa valvova YK:n ihmisoikeuskomitean vuonna 1994 antaman yleiskommentin nro 23 (50) ja komitean Suomea koskevien näkökantojen mukaan artikla edellyttää sanamuodostaan huolimatta myös positiivisia erityistoimia vähemmistöön kuuluvien kulttuurioikeuksien suojelemiseksi.²⁴ Yleiskommentin mukaan alkuperäiskansojen kulttuurimuodon katsotaan kattavan myös niiden maan käyttöön perustuvan elämäntavan ja perinteiset elinkeinot kuten metsästyksen, kalastuksen ja poronhoidon. Kulttuurin suojeleminen edellyttää myös, että vähemmistöyhteisöjen edustajat saavat tehokkaasti osallistua heihin vaikuttavaan päätöksentekoon.

Saamelaiselinkeinot ovat uhanalaistumassa. Saamelaisten poismuutto pois saamelaisten kotiseutualueelta (noin 70% saamelaislapsista asuu saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella) ja saamelaiselinkeinojen heikko lainsäädännöllinen ja taloudellinen asema uhkaavat saamelaiskulttuurin tulevaisuutta. Saamelaisnuoria on vaikea saada perinteisten elinkeinojen pariin. Koulutuspoliittisilla päätöksillä Suomen valtio on kiihdyttänyt osaltaan saamelaisten poismuuttoa saamelaisten kotiseutualueelta. Oulun yliopisto, jolla on erityisvastuu saamen kielen ja kulttuurin opetuksesta, sijaitsee 500-900 kilometrin päässä saamelaisten kotiseutualueelta. Koulun opiskelemaan menneet harvoin palaavat saamelaisten kotiseutualueelle. Giellagas-instituutin perustaminen on ollut tärkeää saamen kielen ja kulttuurin opetuksen kehittämiseksi, mutta on johtanut toisaalta saamelaiselinkeinojen ja saamelaiskulttuurin aseman heikkenemiseen.

---

damages caused to them by predators.

²² YK:n taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia käsittelevä komitea (jäljempänä komitea) antoi toukokuussa 2007 Suomelle Suomen viidennen määräaikaisraportin tutkinnan yhteydessä Suomea koskevat loppupäätelmät. Komitean tärkeimpiin huolenaiheisiin loppupäätelmissä kuuluu (kohta 11) huoli siitä, että vaikka Suomi sopimusvaltiona onkin pyrkinyt ratkaisemaan kysymyksen maanomistuksesta ja -käytöstä saamelaisten kotiseutualueella, kysymyksen ympärillä vallitseva oikeudellinen epävarmuus vaikuttaa kielteisesti saamelaisten oikeuteen ylläpitää ja kehittää heidän perinteistä kulttuuriaan ja elämäntapaansa, erityisesti poronhoitoa. Komitea kehottaa loppupäätelmissään (kohta 20) Suomea toteuttamaan kaikki tarvittavat toimet, joilla varmistetaan, että metsänhakuut ja muu toiminta, joita yksityiset tällä hetkellä harjoittavat saamelaisten kotiseutualueella, eivät rajoita saamelaisten oikeutta ylläpitää ja kehittää perinteistä kulttuuriaan ja elämäntapaansa, erityisesti poronhoitoa, eivätkä heidän taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksiensa käyttöä.

²³ SopS 7-8/1976, laki 107/76 ja asetus 108/76. Artikla 27: Niissä valtioissa, joissa on kansallisia, uskonnollisia tai kielellisiä vähemmistöjä, tällaisiin vähemmistöihin kuuluvilta henkilöiltä ei saa kieltää oikeutta yhdessä muiden ryhmänsä jäsenten kanssa nauttia omasta kulttuuristaan, tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan tai käyttää omaa kieltään.

²⁴ Esim. Suomen viidettä määräaikaisraporttia koskeva suositus 17, CCPR/CO/82/FIN

Saamelaiselinkeinot ovat tärkeitä paitsi elinkeinollisesti ja kulttuurisesti, mutta myös kielellisesti. Saamelaiselinkeinot kantavat saamen kieltä, luovat normaaleja kielenkäyttötilanteita ja kieli on osa saamelaista perinteistä tietoa. Saamen kieli on tärkeä osa saamelaiselinkeinonharjoittajien ammattitaitoa. Saamelaiselinkeinojen aseman turvaamisella turvataan saamelaiskulttuurin jatkuvuutta ja saamen kielen tulevaisuutta. Ilman kannattavia saamelaiselinkeinoja koko saamelaiskulttuuri muuttuu, saamelaisten kotiseutualueen elinvoimaisuus heikkenee kuten myös saamelaisten alkuperäiskansa-asema. Saamen kielen käyttö vähenisi ja se köyhtyisi ja menettäisi erityisasemansa suomen kieleen nähden – kieli on osa saamelaiselinkeinon harjoittajien ammattitaitoa.

Saamelaiskäräjät on esittänyt porotalouden ja luontaiselinkeinojen rahoituslakiin saamelaisporonhoidon paimennustukea, joka turvaisi saamelaisen poronhoidon jatkumisen, saamen kielen säilymisen poronhoidon työkielenä ja ekologisen laidunkiertojärjestelmän.²⁵ Parhaillaan valmistellaan kalastuslain kokonaisuudistusta. Tässä vaiheessa kalastuslakia ollaan työryhmässä muuttamassa niin, että kotitarvekalastus poistuisi kalastuslaista ja kaikki kalastus olisi joko ammatti- tai virkistyskalastusta. Esitys johtaisi kalastuskulttuurin heikkenemiseen puhumattakaan saamelaiskulttuuriin kohdistuvista vaikutuksista. Kalastus on erityisesti Inarin ja Tenon alueella tärkeä osa saamelaiskulttuuria.

Hallitusohjelmassa tulee asettaa tavoitteeksi saamelaisten perinteisten elinkeinojen ja niihin liittyvien elinkeinojen aseman turvaaminen Suomen kansainvälisten velvoitteiden mukaisesti elinkeinoja ohjaavassa lainsäädännössä, hallintojärjestelmässä ja resursoinnissa.

Tulevalla hallituskaudella nousee keskusteluun Suomen petopolitiikka. Suurpetojen todellista määrää Lapissa on vaikea arvioida. Petokantoja tulee seurata yhteisesti Venäjän, Norjan ja Ruotsin alueilla, jotta saamme kattavan kuvan Suomen petokannoista ja niiden reviereistä. Petopoliittista päätöksentekoa tulee yhdenmukaistaa raja-alueilla. Olisi perustettava raja-alueiden petokysymyksissä kyseisten maiden asiantuntijoista, poronhoitajista ja vaaleilla valittujen elinten edustajista koostuva yhteinen komitea, joka tekisi päätöksentekoa varten ehdotuksensa miten petokannat saataisiin ihmisten harjoittaman kulttuurin ja luonnon kannalta kestävä petokanta. Petovahinkokorvausjärjestelmää tulee kehittää vähemmän byrokraattisemmaksi ja joustavaksi. Petovahinkojen korvaaminen ei ole maatalouspolitiikkaa, vaan biodiversiteetin suojelua. Korvauksen tulee kattaa kaikki poronhoitajien kulut. Suomen petopolitiikkaa tulisi uudistaa osana uhanalaisten eläimien ja biodiversiteetin suojeluun, ei osana maatalouspolitiikkaa. Esimerkiksi maakotkien suojelu toteutetaan reviiropohjaisena ympäristöministeriön toimesta osana uhanalaisten eläinlajien suojelua.

3.3. Saamen kielen elvyttämishjelman toteuttaminen ja resursointi

Kuluvana vuonna valmistuu ehdotus saamen kolmivuotiseksi saamen kielenelvytysohjelmaksi. Toteutus edellyttää resursointia ja lainsäädännön tarkistamista. Euroopan Neuvoston vähemmistöpuitekomitea on suosittanut Suomea resursoimaan saamen kielten elvyttämishjelmaa.²⁶ Vähemmistöasiain neuvottelukunta on kannanotossaan vaatinut hallitusta

---

²⁵ Saamelaiskäräjät on arvioinut paimennustuen kustannukseksi 420 000 euroa. Poronhoidon tuloista eri tuet muodostavat noin 15%-20 % poronhoitajien tulosta. Maanviljelijöiden tuloista erilaiset tuet muodostavat noin 2/3.

²⁶ ACFC/OP/III(2010)007, Suositus 65: The Advisory Committee encourages the authorities to continue to seek further resources to support the Sami culture, focussing in particular on appropriate funding to be provided for the revitalisation

toteuttamaan tulevalla hallituskaudella saamen kielen kansallinen kielenelvyttämishjelman. Kannanoton mukaan elvyttämishjelmassa tulee turvata saamen kielten, perinteisen kulttuurisen tiedon ja saamen kielten luonnollisten käyttöympäristöjen säilyminen. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää pienten inarin- ja koltansaamen kielten säilymiseen sekä saamen kielten alueelliseen asemaan eri kunnissa.²⁷ Oikeusministeriö on esittänyt tulevaisuuskatsauksissaan hallitusohjelmaan saamen kielenelvyttämishjelman toteuttamista.²⁸ YK:n alkuperäiskansaraportoiija James Anaya on suosittanut raportissaan Suomea elvyttämään saamen kieltä.²⁹ **Hallitusohjelmassa tulee osoittaa tavoitteeksi saamen kielenelvyttämishjelman toteuttaminen, sen resursointi ja pysyvän toimintamallin luominen saamen kielen elvyttämiseksi koko maassa saamelaisen kulttuuri-itsehallinnon pohjalta turvaten saamen kielten luonnollisen kielenkäyttöympäristöjen säilymisen.**

Perusopetusjärjestelmän uudistamisessa tulee turvata saamelaiskulttuurin mukainen opetus eikä heikentää saamen kielten oppimismahdollisuuksia tai taitoaineiden opetusta, jotka ovat ensiarvoisen tärkeitä saamelaiskulttuurin säilymiselle. Valtakunnallisessa perusopetusuudistuksessa, jos sellainen toteutetaan, tulee ottaa tavoitteeksi, että saamelaisopetus toteutetaan saamelaiskulttuurinmukaisesti kulttuurin sisäisistä lähtökohdista.

Opetus- ja kulttuuriministeriössä on valmisteltu Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksesta³⁰ annetun lain uudistamista siten, että kielipoliittiset tehtävät säilyisivät Kotuksella ja kielenhuoltotehtävät siirtyisivät saamen kielten osalta Oulun yliopistolle. Saamen kielipolitiikkaa ohjaa nykyisin Kotuksen alaisuudessa toimiva saamen kielilautakunta. Saamen kielen ja kulttuurin turvaaminen kuuluu perustuslain nojalla saamelaiskäräjille. Kotuksen hallinnon uudistuksessa tulee siirtää saamen kieleen liittyvät tehtävät, virat ja resurssit saamelaiskäräjille. YK:n alkuperäiskansaraportoiija James Anaya on suosittanut, että saamelaiskäräjille annettaisiin itsenäistä päättäntävaltaa mm. saamen kieleen liittyvissä tehtävissä.³¹ **Hallitusohjelmassa tulee asettaa tavoitteeksi saamen kielen huollon ja kielipolitiikan tehtävien hoito saamelaisen kulttuuri-itsehallinnon perustalta ja saamelaiskäräjien resursointi lisäntyneiden tehtävien osalta.**³²

---

of all three Sami languages, in particular the increasingly threatened Inari and Skolt Sami. In this regard, the Advisory Committee also encourages the authorities to provide further funding to the initiative of the Sami Parliament to conduct a survey among the Sami on their linguistic skills and habits, the results of which could be crucial to ensure that the revitalisation programme is as targeted and successful as possible.

²⁷ Vähemmistöasiain neuvottelukunnan avoin kirje poliittisille puolueille 22.3.2011.

²⁸ OM, s. 15. Opetus- ja kulttuuriministeriö on esittänyt hallitusohjelmaan, että saamen kielten ja saamelaiskulttuurin asemaa tuetaan tukirakenteita kehittämällä (Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2010:15).

²⁹ Suositus 87: The Special Rapporteur recommends that the Nordic States and the Sami parliaments cooperate to redouble efforts to revitalize Sami languages and strengthen programmes for education in Sami languages and culture. The States should provide immediate and adequate funding to the Sami parliaments to assist in the implementation of concerted measures toward these ends. Among other measures, the States should increase the capacity and number of teachers proficient in the Sami languages. Additionally, the States should take efforts to strengthen Sami language use before courts and other public authorities, and continue to improve access to public services in Sami languages.

³⁰ Kotus on opetus- ja kulttuuriministeriön alainen tutkimuslaitos, jonka toiminnasta säädetään Kotimaisten kielten tutkimuskeskusta koskevassa laissa (48/76; 591/96) ja asetuksessa (1213/93; 758/96).

³¹ Suositus 75: Additionally, in consultation with the Sami parliaments, the States should consider delimiting certain areas within which the Sami parliaments can act as primary or sole decision-makers, particularly in relation to concerns that affect Sami people in particular, including issues related to Sami lands, languages, traditional livelihoods and cultures.

³² Saamelaiskäräjien keskeiset esitykset Kotuksen organisaatiomuutoksesta saamen kielten osalta ovat:

- a) Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen organisaatiomuutoksen vuoksi ei saa heikentää saamen kielten asemaa eikä Kotuksen vastuulla olevia saamen kielenhuolto ja -edistämistehtäviä.
- b) Kotuksen saamen kielten virat resurssineen tulee siirtää saamelaiskäräjille saamen kielten toimistoon.

3.4. Saamelaisen kulttuuri-itsehallinnon turvaaminen resursoinnilla

Saamelaiskäräjien perustuslaillisen kulttuuri-itsehallinnon turvaaminen edellyttää saamelaiskäräjien resurssitason pysyvää korotusta. Saamelaiskäräjillä on kuluvinä vuosina ollut resursseja perustuslaillisen tehtävänsä hoitamiseen noin 1.6 milj. euroa.³³ Rahoitus on täysin riittämätön saamelaiskäräjien jatkuvasti lisääntyviin tehtäviin nähden. Saamelaiskäräjien alhainen resurssitaso vaikeuttaa saamelaisten perustuslaillisen itsehallinnon toteutumista ja lakisääteisten tehtävien hoitoa. *Hallitusohjelmassa tulee ottaa tavoitteeksi saamelaiskäräjien toimintaresurssien merkittävä ja pysyvä parantaminen nykyisestä ja rahoitustason jatkuva nosto.* Aluksi saamelaiskäräjien resurssitasoa tulee nostaa vähintään kaksinkertaiseksi. Resursseja tulee erityisesti lisätä ympäristösektorille ja saamen kielen ja periteisen tiedon edistämiseen. Viime vuonna saamelaiskäräjät antoi 70 esitystä, aloitetta ja lausuntoa. Suurin osa lausunnoista liittyy maankäyttöön, yhdyskuntasuunnitteluun, ympäristöasioihin ja tällä tavoin perinteisten saamelaiselinkeinojen harjoittamisedellytyksiin. Saamelaiskäräjät antaa lausuntoja ja osallistuu maakuntakaavoitukseen, yhdyskuntasuunnitteluun, hoito- ja käyttösuunnitelmien valmisteluun ja myös lausuu niistä. Saamelaiskäräjillä on yksi esittelijä, jonka tehtävänä on vastata sekä maankäyttö-, elinkeino- että oikeudellisista asioista saamelaiskäräjillä sekä toimia elinkeino- ja oikeuslautakunnan ja hallituksen esittelijänä. Yhdelle esittelijälle työpanos on liian suuri ja laaja toimenkuva estää syvällisen perehtymisen ja asiantuntemuksen kartuttamisen kaikilta näiltä aloilta. Nykyinen tilanne on johtanut siihen, että ympäristöasioiden kokonaisvaltaiseen kehittämiseen ei ole ollut mahdollisuuksia. Saamelaiskäräjillä on suuri tarve ympäristöasioiden esittelijä viran perustamiselle.

Tulevalla hallituskaudella tulee uudistettavaksi ympäristösektorilta useita keskeisiä lainsäädäntökokonaisuuksia, jotka vaikuttavat saamelaiskulttuurin harjoittamisedellytyksiin ratkaisevasti.³⁴ Euroopan Neuvoston vähemmistöpuitesopimuksen neuvoo-antava komitea on suosittanut Suomea nostamaan saamelaiskäräjien resurssitasoa nykyisestä.³⁵ Neuvoo antava komitea on todennut saamelaiskäräjien viime vuosina tekemän työn hyvin merkityksellisenä, jonka johdosta resurssitasoa tulisi myös nostaa.³⁶ Myös YK:n alkuperäiskansaraportoiija on suosittanut

-
- c) Kotuksen organisaatiomuutoksesta huolimatta saamen kielten neuvontatyö tulee säilyttää ja sitä tulee edelleen vahvistaa osana saamelaista kulttuuri-itsehallintoa.
  - d) Kotuksen organisaatiomuutoksesta huolimatta tulee Suomen valtion huolehtia inarin- ja koltansaamen kielenhuollon säilymisestä ja edelleen kehittämisestä.
  - e) Saamen kielen lautakunnan jättäminen Kotukseen ilman lautakunnalle kuuluvia tehtäviä hoitavaa työntekijää ei ole toimiva ratkaisu. Lautakunnan nykyiset tehtävät tulee yhdistää saamen kielineuvoston tehtäviin vahvistaen kielineuvoston asemaa ja sen toimintaresursseja.

³³ Rahoitus käytetään parlamentaariseen demokratiaan: saamelaiskäräjien yleiskokouksen kokouskuluihin (21 jäsentä), hallituksen (7 jäsentä) ja viiden asiantuntijalautakunnan (7 jäsentä) kuluihin. Saamelaiskäräjien vasta perustetun nuorisoneuvoston toimintaan saamelaiskäräjät saa erillisrahoitusta opetus- ja kulttuuriministeriöltä. Saamelaiskäräjillä työskentelee vakinaista henkilökuntaa 17, joista 8 työskentelee asianesittelytehtävissä. Lisäksi saamelaiskäräjillä on määräaikaista henkilökuntaa ja projektihenkilökuntaa. Yhteensä saamelaiskäräjillä työskentelee vajaa 30 henkilöä.

³⁴ Luonnonsuojelulaki, erämaalaki, maankäyttö- ja rakennuslaki, ympäristövaikutusten arvioinneista annettu laki, maastoliikennelaki.

³⁵ Suositus 168: the Advisory Committee encourages the Finnish authorities to consider possibilities to increase the funds allocated to the Sami Parliament for its functioning, given that the areas of its involvement have considerably broadened in the last years.

³⁶ Huomio 160, the Advisory Committee notes that the Sami Parliament has been very efficient in making its views heard, including through close co-operation with the Ombudsman for Minorities. It has also actively commented on a variety of relevant government initiatives, ranging from education and culture to the protection of the environment and

Suomea turvaamaan saamelaiskäräjien toiminnan riittävällä resursoinnilla.³⁷ Nykyisellä resurssitasolla saamelaiskäräjät ei pysty toteuttamaan ja kehittämään saamelaista kulttuuri-itsehallintoa.

Saamelaisten perustuslaillinen kulttuuri-itsehallinto koskee saamelaisten kotiseutualuetta. Saamelaiskäräjien tilastojen³⁸ mukaan yli 60 % saamelaisista asuu saamelaisten kotiseutualan ulkopuolella. *Saamelaiskäräjien tehtäviä tulisi muuttaa siten, että saamelaiskäräjille annettaisiin tehtäväksi edistää ja valvoa saamelaisten perustuslaillisia alkuperäiskansaoikeuksia myös saamelaisten kotiseutualan ulkopuolella ja tähän työhön on turvattava resurssit.*

3.5. Saamelaisen perinteisen tiedon turvaaminen

Suomessa saamelaisten luonnon monimuotoisuuteen liittyvä perinteinen tieto on sidoksissa saamelaisten perinteisiin elinkeinoihin, niiden erityisterminologiaan ja tapaoikeuteen; poronhoitoon, kalastukseen, metsästykseseen, keräilyyn ja saamen käsityöhön. Elinkeinorakenteen muuttuminen, saamen kielen vaihtuminen, saamelaiselinkeinojen heikko kannattavuus ja saamelaisten poismuutto pois saamelaisten kotiseutualueelta uhkaavat saamelaisten luonnon monimuotoisuuteen liittyvän perinteisen tiedon säilymistä. Saamelaiskäräjien vuoden 2007 tilastojen mukaan 60 % saamelaisista ja jopa 70 % saamelaislapsista asuu saamelaisten kotiseutualan ulkopuolella. Kehitys on ollut nopeaa, vuonna 1992 saamelaisten kotiseutualan ulkopuolella asui 38% saamelaisista. Yhteys saamelaiselinkeinoihin, -kieleen, perinteiseen luonnonkäyttöön ja perinteiseen tietoon heikkenee saamelaisten kotiseutualan ulkopuolella. Saamelaisten perinteisen tiedon tulevaisuudelle kehitys on huolestuttava.

Poronhoidon työkieli on monissa poronhoitosiidoissa muuttunut suomeksi kielenvaihdon seurauksena. Työkielen muuttuessa suomeksi myös poronhoitoon liittyvä perinteinen tieto heikkenee. Poronhoito on hallinnollisessa, kielellisessä ja kulttuurisessa murroksessa. Poronhoitotaito ja siihen liittyvä perinteinen tieto ja taito opitaan poronhoitotöissä nuoresta lähtien. Saamelaisporonhoidon perinteinen tieto ja tapaoikeus on vaarassa tulla uhanalaiseksi muutaman sukupolven sisällä.

Suomalainen maankäyttöä ja elinkeinoja ohjaava lainsäädäntö ja hallintajärjestelmä ei tunnusta saamelaisten luonnon käyttöön liittyvää tapaoikeutta tai perinteistä luonnonkäyttöä. Tapaoikeutta noudatetaan nykyisin vain saamelaisyhteisön sisäisissä kanssakäymisissä. Saamelaisten perinteiset tapaoikeudet ovat katoamassa kuten myös perinteinen maankäytön ohjaus sukujen perinteisten

---

biodiversity of Northern Lapland. In this context, the Advisory Committee regrets that the Sami Parliament has not seen an increase in funds for some years, despite a considerable broadening of its tasks and areas of involvement.

³⁷ Suositus 77. The Nordic States should provide the Sami parliaments with funding sufficient for them to be able to effectively exercise their self-governance functions. In particular, greater funding should be available for projects and initiatives that the Sami parliaments themselves identify, develop and implement. The States should develop appropriate procedures to consult with the Sami parliaments towards this end.

³⁸ Saamelaiskäräjävaaleissa 2007 kerätty tilasto. Suomessa tarkin tieto saamen kielen puhujien määrästä kerätään neljän vuoden välein saamelaiskäräjävaalien yhteydessä. Väestörekisteriin voi ilmoittaa äidinkielekseen saamen, mutta rekisteri ei tunnista eri saamen kieliä. Suurin osa saamelaisista ei ole ilmoittanut äidinkieltään väestörekisterijärjestelmään. Saamelaiskäräjävaaleja varten saamelaiskäräjät ylläpitää vaaliluetteloa. Vaaliluettelo on suojattu rekisteri. Saamelaiskäräjälain § 23 b mukaan Saamelaiskäräjien hallituksella on kuitenkin oikeus käyttää ja luovuttaa vaaliluettelon tietoja tilastointitehtäviä ja tieteellisiä tutkimustarkoituksia varten noudattaen, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 28 §:ssä säädetään. Saamelaiskäräjät ei ole myöntänyt kertaakaan lupaa vaaliluettelon käyttöön.

nautinta-alueiden mukaisesti. Perinteisten elinkeinojen muuttuessa ja modernisaation seurauksena myös sukulaisjärjestelmään liittyvä paikkasidonnaisuus on murroksessa. Vanhempi sukupolvi, joka hallitsee saamelaisen perinteisen tiedon ja tapaoikeuden kokonaisvaltaisesti on liukumassa pois. Koulumaailmassa kasvaneiden ja kasvavien saamelaislasten- ja nuorten mahdollisuudet oppia perinteistä saamelaista luonnonkäyttöä ja tapaoikeutta ovat heikentyneet.

Saamelaisten lisäksi saamelaisten kotiseutualueen porolaitumia, kalavesiä ja pyynti- ja keräilymaita käyttävät alueen muut asukkaat ja matkailijat. Saamelaisten perinteinen luonnonkäyttö ja tapaoikeus ja muiden alueen asukkaiden ja matkailijoiden luonnonkäyttökäsitykset voivat olla ristiriidassa toistensa kanssa. Paliskuntien sisällä eri poronhoitomallien välillä voi olla myöskin ristiriitoja. Saamelainen kalastuskulttuuri on muuttumassa. Kalastusta ohjaava lainsäädäntö on rajoittanut perinteisten pyyntivälineiden käyttöä ja ohjaa kalastusta hyvin tarkoin. Perinteiset pyyntivälineet ovat jäämässä pois käytöstä myös uuden tekniikan myötä. Perinteisiä kalastajasaamelaissiitojen oikeuksia ei huomioida lainsäädännössä.

Lapsen oikeuksien sopimuksessa on KP-sopimuksen 27 artiklaa vastaava määräys. Sen mukaan niissä valtioissa, joissa on etnisiä, uskonnollisia tai kielellisiä vähemmistöryhmiä tai alkuperäiskansoihin kuuluvia henkilöitä, tällaiseen vähemmistöryhmään tai alkuperäiskansaan kuuluvalta lapselta ei saa kieltää oikeutta nauttia yhdessä ryhmän muiden jäsenten kanssa omasta kulttuuristaan, tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan tai käyttää omaa kieltään (sopimuksen 30 artikla). Lapsen koulutuksen tulee pyrkiä kunnioituksen edistämiseen lapsen omaa sivistyksellistä identiteettiä sekä kieltä ja arvoja kohtaan (29 artikla). Perusopetusta ja päivähoitoa koskevissa lainsäädännön kehittämishankkeissa tulee kiinnittää huomiota saamelaislasten oikeuteen oppia omaa kieltään, perinteistä tietoa ja kulttuuriperintöään.

Hallitusohjelmassa tulee asettaa tavoitteeksi biodiversiteettisopimuksen artikla 8(j):n toimeenpano ja huomioiminen horisontaalisesti saamelaiskulttuuria ja opetusta ja päivähoitoa koskevissa lainsäädännöllisissä ja hallinnollisissa uudistuksissa ja sitoutua artikla 8(j)-loppuraportin toteuttamiseen. Lisäksi tulee turvata saamen käsityön harjoittamisedellytykset poistamalla arvolisäverovelvollisuus saamen käsityöltä.

3.5. Muut saamelaiskulttuuria koskevat tavoitteet³⁹

Hallitusohjelmassa tulee turvata saamelaisten oikeudet saada sosiaali- ja terveystalvveluja saamen kielillä ja palveluiden tuottamiseen tulee turvata resurssit. Ahtisaaren työryhmän raportin ” toimintaohjelma Suomen kahden kansalliskielen puolesta” toimeenpanossa huomioidaan saamen kielen asema sekä muut kansalliset vähemmistökielet. Peruskoulun tuntijakosuunnitelman uudistuksessa kehitetään saamelaisopetusta. Syrjäseutujen tieverkostoa perusparannetaan turvaten alueen asukkaiden pääsy palveluihin ja elinkeinojen kehittymisen edellytykset.

4. MUUT KESKEISET TAVOITTEET

4.1. Suomen arktinen politiikka

4.1.1 Tausta

---

³⁹ Esitysten perustelut löytyvät saamelaiskäräjien hyväksymistä kannanotoista

Kiinnostus arktiseen alueeseen kasvaa entisestään ja samalla tarve arktisen neuvoston tehtävien, aseman, hallinnon ja resursoinnin kehittämiseksi kasvaa. Ilmastonmuutos, uudet merireitit ja energiavarat arktisella alueella tuovat vaikutuksia Suomen ulko- ja sisäpolitiikkaan ja EU:n politiikkaan. Arktisessa Neuvoston muodostaa 8 jäsenvaltiota, lisäksi työhön osallistuu pysyvinä jäseninä 6 alkuperäiskansaorganisaatiota sekä tarkkailijoina 9 eri kansainvälistä organisaatiota (mukaan lukien pohjoismaiden neuvosto), 6 ei-arktista maata⁴⁰ sekä 11 NGO-järjestöä. Valtioneuvosto on hyväksynyt ensimmäisen arktisen strategian⁴¹. Valtioneuvosto on asettanut laajapohjaisen neuvottelukunnan tukemaan ja seuraamaan Suomen toimintaa ja sen yhteensovittamista arktisella alueella. Neuvottelukunnan tehtävänä on lisäksi tehdä tunnetuksi arktisen alueen kysymyksiä sekä edistää ja yhteyksiä vastaavien toimielinten kanssa muissa maissa. Arktinen neuvottelukunta seuraa arktisen strategian toimeenpanoa ja valmistelelee Suomen arktista politiikkaa. Arktisella alueella ja Suomen arktisella politiikalla on suuria haasteita edessään ja hallitusohjelman osalta olisi syytä pohtia, onko neuvottelukunta tehokkain ja hyödyllisin tapa valmistella Suomen arktista politiikkaa.

Arktinen strategia on valmisteltu virkamiestyönä eikä se sellaisenaan tarjoa riittäviä puitteita Suomen arktiselle politiikalle. Strategia on valmisteltu lokeroittain kiinnittäen huomiota energia- ja liikennepoliittisiin tarpeisiin. Strategian ympäristö- ja alkuperäiskansaulottuvuus on jäänyt toteavaksi, ei tavoitteelliseksi.

Arktisen neuvoston tarkkailijajäsenyyttä ovat hakeneet mm. Kiina, Japani ja EU komissio. Myös Singapore ja Etelä-Korea ovat mm osoittaneet olevansa kiinnostuneita tarkkailijajäsenyyksistä. Suomen arktisessa strategiassa valitsema linja on, että EU-komissio tulee hyväksyä Arktisen neuvoston tarkkailijaksi sekä kaikki uudet tarkkailija-asemaa hakevat maat, jotka sitoutuvat työskentelemään neuvoston tavoitteiden saavuttamiseksi. Strategian mukaan tarkkailijat toisivat lisäresursseja ja uusia käytänteitä.

Uusista tarkkailijajäsenistä ei ole pääty yksimielisyyteen. Arktisen Neuvoston päätöksenteko perustuu konsensukseen. Alkuperäiskansoilla ei ole äänestysoikeutta, mutta heillä on sanavaltaa uusien tarkkailijoiden hyväksymisprosessissa. Arktisen Neuvoston kokouksessa Nuukissa 12.5.2011 sovittiin arktisen neuvoston pysyvän sihteeristön perustamisesta. Tähän asti neuvostolla ei ole ollut pysyvää sihteeristöä vaan sihteeristö on seurannut puheenjohtajamaata. Neuvoston puheenjohtajuus vaihtuu kahden vuoden välein. Sihteeristö perustetaan Tromssaan, Norjaan. Nuukin kokous oli merkittävä, koska arktisen neuvoston maat hyväksyivät sopimuksen etsintä- ja pelastusyhteistyöstä arktisella alueella.⁴²

Arktisen yhteistyön peruspilarit ovat ympäristönsuojelu, alkuperäiskansakysymykset, sosiaalisesti kestävä kehitys, liikenne ja yhä kasvavassa määrin energiapolitiikka. Arktisen alueen hallinto ei ole pysynyt kasvavan kiinnostuksen perässä. Arktisen alueen yhteistyötä on varjostanut tehottomuus ja mannerjalustakiista. Viime vuosina pelättiin jopa koko arktisen yhteistyön rapautumista, koska mannerjalustamaat ovat kokoontuneet erikseen luonnostelevaan omaa mannerjalustapolitiikkaansa. Yhteistyö tulee kuitenkin jatkumaan.

Arktisessa yhteistyössä ongelmana on päätöksien tekeminen vaikeista asioista ja toisaalta päätöksien jääminen vain julistuksien tasolla. Lähivuosina tällainen malli ei enää vastaa nykyajan tarpeita ja arktisen yhteistyön on kehityttävä – muuten päätöksenteko ja vuorovaikutus siirtyy

---

⁴⁰ Ranska, Saksa, Hollanti, Puola, Espanja ja Englanti

⁴¹ 4.6.2010

⁴² Agreement on Aeronautical and Maritime search and rescue in the Arctic.

muille foorumeille. Uusien tarkkailijamaiden osalta tulee uusia haasteita, jotka voivat vaikuttaa kielteisesti Suomen asemaan, arktiseen yhteistyöhön ja sen tehokkuuteen. Suomelle on tärkeä huolehtia siitä, että arktisen neuvoston mahdolliset uudet tarkkailijajäsenet eivät heikennä Suomen asemaa ja toisaalta sitoutuvat aidosti arktisen neuvoston periaatteisiin myös toiminnan tasolla. Tässä kysymyksessä ihmisoikeus- ja kauppapoliittiset intressit kohtaavat. Elinkeinoelämällä ja Suomen virallisella politiikalla on tavoitteena saada Kiina pysyväksi tarkkailijaksi. Kiinan ihmisoikeus- ja ympäristöpolitiikka ei kuitenkaan anna edellytyksiä arktisen neuvoston jäsenyydelle. On myös syytä todeta, että Kiinan tulo vain tarkkailijaksi voisi heilauttaa arktisen neuvoston vallan tasapainoa, koska Kiinalla on merkittäviä luonnonresursseja, valtaa ja rahaa.

EU-komission tarkkailijajäsenyyden ongelmana on EU:n päätös kieltää hyljetuotteiden kautta, mikä on koettu ongelmalliseksi kielteisten vaikutuksien vuoksi Kanadan, Norjan ja ennen kaikkea inuittien keskuudessa. EU-komission tarkkailijajäsenyys lisäisi EU:n sananvaltaa arktisella alueella, mutta toisi toisaalta myös vastuuta ja rahoitusvelvollisuutta. Suomen osalta tämä tarkoittaisi arktisen neuvoston rahoittamista EU:n ja Suomen valtion budjetin kautta. Toisaalta Suomella olisi nyt erinomainen mahdollisuus lisätä vaikutusvaltaansa EU-tasolla arktisissa asioissa ja profiloitua arktisena osajana EU:ssa ja toimia osaltaan arktisen yhteistyön edistäjänä EU:ssa. EU:n tasolla arktinen osaaminen on kuitenkin harvinaista. Ruotsi on aloittanut vasta kaksivuotisen arktisen neuvoston puheenjohtajuuden.

Arktisten parlamentaarikkojen pysyvä foorumi, Suomen valtioneuvosto ja EU parlamentti ovat tukeneet EU:n arktisen informaatiokeskuksen perustamista Rovaniemellä. On tärkeää että informaatiokeskuksesta ei kehitetä pelkkää tietojen jakamiskeskusta vaan että informaatiokeskuksella olisi aitoja tehtäviä jotka palvelisivat niin tutkijoita, alkuperäiskansoja, valtioita ja yrityselämääkin. Saamelainen parlamentaarinen Neuvosto on tukenut arktisen informaatiokeskuksen perustamista tietyin reunaehdoin.⁴³

Arktisen alueen hallinnon kehittämiseksi on pohdittu hallinnon, yhteistyön ja merenkulun järjestämistä valtiosopimuksen avulla (vrt. Etelämannersopimus, joka on YK-pohjainen). Kaikkien valtioiden keskuudessa esitys ei ole saanut kannatusta. Konsensuspohjaisesta päätöksenteosta tulisi päästä eroon ja samalla resursoida arktisen neuvoston työtä ja aloittaa arktisen neuvoston hallinnon uudistus.

Suomen tulee olla mukana aktiivisesti arktisen politiikan päätöksenteossa, jotta se ei jää osattomaksi mutta huolehtia siitä, että arktisen yhteistyön periaatteista ei livetä taloudellisen edun vuoksi. Suomessa arktinen alue on herättänyt innostusta ja se voi johtaa vaikutuksiin suomen liikennepolitiikkaan ja energiapolitiikkaan. Pohjoisessa pelätään uutta kultaryntäystä. Lappiin on

---

⁴³ SPN 9.9.2011: SPN näkee EU:n arktisen politiikan kehittämisen hyvin tärkeänä ja näkee, että alkuperäiskansakysymykset tulisivat olla informaatiokeskuksen tärkeimpinä tehtävinä. Keskuksen vastuulla tulisi olla erityisesti dialogin käyminen arktisten alkuperäiskansojen kanssa komission arktisen tiedonannon mukaisesti. Dialogin käymistä helpottaisi keskuksen sijainti arktisella alueella. SPN korostaa, että jotta dialogi olisi aitoa, tulee komission turvata resurssein alkuperäiskansojen mahdollisuus osallistua dialogin käymiseen. SPN esittää, että keskus voisi olla osa EU:n ulkohallintoa ja vastaisi osaltaan myös EU:n sisä- ja ulkopoliittisista suhteista alkuperäiskansojen kanssa ja koordinoita myös alkuperäiskansoja koskevia koulutus- ja tutkimuskysymyksiä, koska Arktisen Yliopiston sihteeristö sijaitsee Rovaniemellä. Keskuksen toimenkuvaan tulisi kuulua myös arktisen alkuperäiskansakielten aseman kehittäminen ja edistä osana Euroopan Unionin toimintaa. Keskuksen tulisi toimia yhteistyössä olemassa olevien alkuperäiskansakysymyksiä käsittelevien arktisten tiedotusyksikköjen kanssa. Toimenkuvaan tulisi kuulua myös ilmastonmuutoskysymykset ja EU:n yhteistyö Arktisen Neuvoston kanssa. SPN toivoo lisäksi, että keskuksen toiminnassa huomioitaisiin myös biodiversiteettisopimuksen alkuperäiskansoja koskevien artiklojen toimeenpano. Sopimuksen artikkelit 8(j), 10(c) ja 15 koskevat alkuperäiskansoja, ja olisi luontevaa, että komission biodiversiteettisopimuksen toimeenpano- ja edistämistehtäviä näiden tehtävien osalta siirrettäisiin Rovaniemelle.

esitetty mm. kahta Jäämeren rataa ja uusia tiehankkeita. Näissä hallitusneuvotteluissa nämä hankkeet eivät ole välttämättä ajankohtaisia, mutta nousevat jatkuvasti esille. Ensiksi tulee huolehtia perustie- ja rataverkoston kunnosta ennen kuin suunnitellaan uusia tie- tai ratahankkeita. Jäämeren radat toisivat hyvin kielteisiä vaikutuksia saamelaiskulttuurille. Porokuolemat lisääntyisivät ja laidunalueita menetettäisiin rautateille ja niiden palveluihin. Rautatie johtaisi suuremman alueen siirtymiseen laidunaluekäytöstä, meteli ja rautatien vaarat edellyttäisivät porojen laiduntamista kauempana tiestä. Arktisen politiikan ja arktisen neuvoston toiminnan resursointiin Suomi joutunee ottamaan kantaa tulevana hallituskautena.

Arktiseen yhteistyön liittyä myös pohjoinen ulottuvuus.⁴⁴ Pohjoinen ulottuvuus on jäänyt arktisen yhteistyön jalkoihin, mutta toisaalta yhteistyön kautta on toteutettu hankkeita, jotka toimeenpanevat myös arktisen yhteistyön tavoitteita (mm. Pietarin jätevedenpuhdistamo ja Murmankin alueen ydinjätteiden siivous). Pohjoisella ulottuvuudella on neljä kumppanuutta: ympäristö-, sosiaali- ja terveys-, liikenne- ja logistiikka- sekä kulttuurikumppanuus. Pohjoisen ulottuvuuden parlamentaarinen foorumi on julistuksessaan todennut pohjoisen ulottuvuuden ja alkuperäiskansojen välistä yhteistyötä tulee lisätä ja syventää ja alkuperäiskansojen osallistumiselle tulisi laatia malli⁴⁵. Ympäristökumppanuudessa foorumi kehotti valtioita turvaamaan alkuperäiskansojen oikeudet kehitettäessä uusiutuvaa energiaa ja luonnonresurssien hyödyntämisessä tulee kiinnittää erityistä huomiota alkuperäiskansojen oikeuksiin ja kulttuuriin ja ympäristöllisiin vaikutuksiin. Foorumi esitti, lisäksi että sosiaali- ja terveyskumppanuuteen otettaisiin uusi osio, joka koskee perinteisten elinkeinojen turvaamista ja kehittämistä. Foorumi korosti, että alkuperäiskansojen aktiivinen osallistuminen kulttuurikumppanuuteen on erityisen tärkeää. Pohjoisen ulottuvuuden yhteistyön osalta on oikeastaan samanlaisia haasteita kuin arktisessa yhteistyössäkin. Suomi on profiloitunut pohjoisessa ulottuvuudessa yhteistyön alussa, mutta nykyisin Suomi ei ole enää ollut vahvasti pohjoisen ulottuvuuden yhteistyön moottorina, paremminkin seuraajana.

4.1.2 Arktinen alue hallitusohjelmassa

Hallitusohjelmassa tulisi käsitellä Suomen tavoitteita arktisessa yhteistyössä, Suomen valmiutta sitoutua arktiseen yhteistyöhön ja sen resursointiin sekä linjata Suomen arktisen politiikan tulevia painopisteitä suhteessa arktisen yhteistyön tavoitteisiin.

Keskeiset tavoitteet:

- ***Suomen arktisen politiikan painopisteet arktisessa politiikassa ovat ympäristöllisesti-sosiaalisesti- ja kulttuurisesti kestävä kehitys, alkuperäiskansojen oikeudet ja arktisen neuvoston kehittäminen tehokkaaksi päätöksentekuelimeksi.***
- ***Suomi sitoutuu resursoimaan arktista yhteistyötä tarvittavissa määrin***
- ***Suomi toimii edelläkävijänä EU:n arktisen politiikan kehittämisessä ja pohjoisen ulottuvuuden yhteistyössä***

---

⁴⁴ Pohjoinen ulottuvuus (PU) on yhteistyötä neljän tasa-arvoisen kumppanin: Euroopan Unionin, Venäjän, Norjan ja Islannin välillä. Maantieteellisesti Pohjoisen ulottuvuuden alue kattaa Luoteis-Venäjän, Itämeren ja arktiset alueet, mukaan lukien Barentsin alue. Yhdysvallat ja Kanada ovat Pohjoisen ulottuvuuden tarkkailijamaita.

⁴⁵ The Second Northern Dimension Parliamentary Forum, 22.-23.2.2011, Tromsø.

- *Uusia valtiotarkkailijajäseniä ei oteta, ellei niillä ole aitoa sitoutumista arktisen yhteistyöhön tavoitteisiin ja lisäarvoa arktisen yhteistyön periaatteille. Uudet tarkkailijavaltiot eivät saa heikentää Suomen asemaa arktisessa yhteistyössä.*
- *Kansallista arktista osaamista kehitetään tutkimuksessa, opetuksessa ja elinkeinoelämässä*
- *Kansallisen arktisen politiikan valmistelua kehitetään tehokkaaksi*

4.2. Luonnonlohikannan turvaaminen

Hallitusohjelmassa tulee asettaa tavoitteeksi turvata luonnonlohen nousu kutujokiin ja poikastuotannon mahdollisimman korkea taso yhteistyössä Norjan ja Ruotsin valtioiden kanssa YK:n merioikeussopimuksen artiklan 66 mukaisesti huolehtien ammattikalastajien toimeentulosta.⁴⁶

4.3. Romanipoliittisen ohjelman toteuttaminen

Vähemmistöasian neuvottelukunta on esittänyt kannanotossaan poliittisille puolueille romanipoliittisen ohjelman toteuttamista.⁴⁷ Euroopan neuvoston neuvoa antava vähemmistöpuitekomitea on suosittanut romanikielen ja kulttuurin aseman parantamista Suomessa ja romanipoliittisen ohjelman toteuttamista.⁴⁸ *Hallitusohjelmassa tulee asettaa tavoitteeksi romanipoliittisen ohjelman toteuttaminen ja resursointi.*

---

⁴⁶ SopS 50/1996: artikla 66

1. Valtioiden, joiden joissa anadromiset kannat lisääntyvät, on katsottava olevan niistä lähimmin kiinnostuneita, ja niillä on niistä päävastuu.
2. Valtion, jossa anadromiset kannat lisääntyvät, tulee huolehtia niiden säilymisestä asianmukaisilla sääntelytoimilla, jotka koskevat kalastusta kaikilla sen talousvyöhykkeen ulkorajan sisäpuolella sijaitsevilla vesillä ja kalastusta, josta säädetään 3 kappaleen b)-kohdassa. Valtio voi neuvoteltuaan muiden 3 ja 4 kappaleessa mainittujen näitä kantoja pyytävien valtioiden kanssa määrätä sen joissa lisääntyviä kantoja koskevan suurimman sallitun kokonaissaaliin.
3. a) Anadromisia kantoja saa pyytää vain talousvyöhykkeiden ulkorajan sisäpuolella sijaitsevilla vesillä, paitsi jos tämä määräys aiheuttaisi taloudellista haittaa muulle kuin alkuperävaltiolle. Kun on kysymys näiden lajien pyytämisestä talousvyöhykkeen ulkorajan ulkopuolella, asianomaisten valtioiden tulee käydä neuvotteluja, joissa sovitaan pyynnin ehdoista ottaen asianmukaisesti huomioon kantojen säilyttämistä koskevat vaatimukset ja alkuperävaltion tarpeet näiden kantojen osalta.
- b) Alkuperävaltion tulee tehdä yhteistyötä muille näitä kantoja kalastaville valtioille aiheutuvan taloudellisen haitan vähentämiseksi, ottaen huomioon näiden valtioiden tavanomaisen saaliin ja toimintatavat sekä kaikki alueet, joilla näitä kantoja on pyydetty.
- c) Alkuperävaltion tulee ottaa joissaan lisääntyvien kantojen pyytämisessä erityisesti huomioon b)-kohdassa mainitut valtiot, jotka sopimusten perusteella osallistuvat erityisesti rahoitusjärjestelyin alkuperävaltion kanssa kantojen elvyttämiseen.
- d) Alkuperävaltio ja muut asianomaiset valtiot sopivat keskenään talousvyöhykkeen ulkopuolella sijaitsevia anadromisia kantoja koskevien määräysten täytäntöönpanosta.
4. Tapauksissa, joissa anadromisia kantoja vaeltaa muun kuin alkuperävaltion talousvyöhykkeen ulkorajan sisäpuolella sijaitseville vesille tai niiden kautta, tulee kyseisen valtion toimia yhteistyössä alkuperävaltion kanssa näiden kantojen säilyttämiseksi ja hoitamiseksi.
5. Anadromisten kantojen alkuperävaltion ja muiden näitä kantoja pyytävien valtioiden tulee ryhtyä järjestelyihin tämän artiklan määräysten toimeenpanemiseksi, tarpeen mukaan alueellisten järjestöjen välityksellä.

⁴⁷ Suomen ensimmäinen romanipoliittinen ohjelma julkistettiin joulukuussa 2009. Hallitus hyväksyi 9.12.2010 periaatepäätöksen jonka mukaan ministeriöt toteuttavat ohjelman määrärahojensa puitteissa. Pyydämme, että seuraavaan hallitusohjelmaan sisällytetään romanipoliittisen ohjelman toteuttamiseen tähtäävä periaatepäätös ja, että tulevissa budjettineuvotteluissa osoitetaan tarvittavat määrärahat ohjelman toimeenpanoon (Väne kannanotto 22.3.2010)

⁴⁸ Esim. suositus 130. The Advisory Committee encourages the Finnish authorities to adopt the *National Policy on*

4.3. Vähemmistöt koulutuksessa

Euroopan Neuvoston vähemmistöpuitekomitea on suosittanut, että peruskouluissa opetetaan Suomen kansallisista vähemmistöistä ja vähemmistökielistä.⁴⁹ YK:n alkuperäiskansaraporttoija on suosittanut, että koulutuksessa huomioidaan erityisesti saamelaisten asema alkuperäiskansana.⁵⁰ Suvaitsevaisuuskasvatus ja valmiuksien antaminen kulttuurien kohtaamiseen ja tietämys Suomen kansallisista vähemmistöistä ja alkuperäiskansoista ei tule riittävästi esille nykyisessä perusopetusjärjestelmässä. Eri sopimuksia valvovat elimet ovat olleet huolissaan erityisesti rasistisesta kirjoittelusta mediassa ja ennen kaikkea internetissä. Koulujärjestelmässä tulisi kiinnittää huomiota vihakirjoittelun ehkäisyyn. ***Hallitusohjelmassa tulisi aloittaa tavoitteeksi, että peruskoulu ja toisen asteen koulutus antavat riittävät tiedot Suomen kansallisista vähemmistöistä ja valmiudet kulttuurien kohtaamiseen.***

Liitteet:

Saamelaiskäräjien kannanotto koskien hallitusohjelman valmistelua
Saamelaisen parlamentaarisen neuvoston ilmastopoliittinen ohjelma

---

Roma and to allocate adequate resources to ensure that its proposed actions to redress the continued disadvantages of Roma children in Finnish schools in a comprehensive manner, including access to higher education and vocational training, are fully implemented.

⁴⁹ Suositus 126. The Advisory Committee reiterates its call on the Finnish authorities to ensure that the general school curricula contain adequate references to national minorities' languages and cultures and that efforts to increase attention to minority identity and culture in teacher training are mainstreamed through regular teacher training courses at all levels and not limited to minority language teachers.

⁵⁰ Suositus 88. The States and the Sami parliaments should cooperate to develop and implement measures to increase awareness about the Sami people within the media and the public at large. Such awareness should be promoted, inter alia, through primary, secondary and university school curricula.